

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

THE NECESSITY AND IMPORTANCE OF STATE REGULATION OF CREDIT SYSTEM IN AGRICULTURAL PRODUCTION

У статті здійснено обґрунтування необхідності та визначено значення державного регулювання кредитної системи в аграрному виробництві. Зазначено, що під державним регулюванням кредитної системи в аграрному виробництві розуміється організаційно-економічний та правовий вплив держави на порядок формування й функціонування інституційних форм кредитної підтримки аграрних товаровиробників, що забезпечує зворотні джерела фінансування процесів виробництва сільськогосподарської продукції та відтворення суспільних благ. Встановлено, що державне регулювання кредитної системи в сільському господарстві здійснюється у формі розроблення спеціальних норм, правил, процедур, що сприяють полегшенню взаємодії аграрних товаровиробників та їх кредиторів задля реалізації своїх економічних інтересів. Визначено, що державне регулювання аграрного кредитування відрізняється складною структурою й цілісною, внутрішньо узгодженою сукупністю нормативно визначених інструментів державного впливу, розроблених з урахуванням дії економічних законів і спрямованих на створення умов для фінансового забезпечення процесу сільськогосподарського виробництва та відтворення суспільних благ.

Ключові слова: кредитування, аграрне виробництво, державне регулювання, ефективність, стимулювання.

В статті здійснено обґрунтування необхідності та визначено значення державного регулювання кредитної системи в аграрному виробництві.

дарственного регулирования кредитной системы в аграрном производстве. Указано, что под государственным регулированием кредитной системы в аграрном производстве понимается организационно-экономическое и правовое воздействие государства на порядок формирования и функционирования институциональных форм кредитной поддержки аграрных товаропроизводителей, что обеспечивает обратные источники финансирования процессов производства сельскохозяйственной продукции и воспроизводства общественных благ. Установлено, что государственное регулирование кредитной системы в сельском хозяйстве осуществляется в форме разработки специальных норм, правил, процедур, способствующих облегчению взаимодействия аграрных товаропроизводителей и их кредиторов с целью реализации своих экономических интересов. Определено, что государственное регулирование аграрного кредитования отличается сложной структурой и целостной, внутренне согласованной совокупностью нормативно определенных инструментов государственного воздействия, разработанных с учетом действия экономических законов и направленных на создание условий для финансового обеспечения процесса сельскохозяйственного производства и процесса воспроизводства общественных благ.

Ключевые слова: кредитование, аграрное производство, государственное регулирование, эффективность, стимулирование.

УДК 631.162:338.434

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-16>

Зоря О.П.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Полтавська державна аграрна академія

Зоря С.П.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Полтавська державна аграрна академія

Салогуб І.І.

здобувач кафедри фінансів і кредиту
Полтавська державна аграрна академія

Zoria Oleksiі

Poltava State Agrarian Academy

Zorya Svitlana

Poltava State Agrarian Academy

Salohub Iryna

Poltava State Agrarian Academy

Reforming the agrarian sector has identified problems related to the establishment of a specialized system of financial and credit support to the industry, ensuring access of agricultural producers to external sources of financing fixed and working capital, interaction of elements of this system. The current forms and methods of state regulation of the agrarian lending system did not lead to economically necessary growth of production rates. The article substantiates the necessity and defines the importance of state regulation of the credit system in agricultural production. It is stated that the state regulation of the credit system in agricultural production refers to the organizational-economic and legal influence of the state on the order of formation and functioning of institutional forms of credit support for agricultural producers, which provides back sources of financing the processes of agricultural production and reproduction of public goods. It is established that the state regulation of the credit system in agriculture is carried out in the form of development of special rules, rules, procedures that facilitate the interaction of agricultural producers and their creditors in order to realize their economic interests. It is determined that the state regulation of agrarian lending differs in a complex structure and a holistic, internally agreed set of normatively defined instruments of state influence, designed with due regard for the effect of economic laws and aimed at creating conditions for financial support of the process of agricultural production and the process of reproduction of public goods. State regulation provides only those functions that are unable to ensure the functioning of a market mechanism of self-regulation. The forms and methods of regulation should be in line with the real state of agriculture, and the scale of influence varies depending on the level of development of agricultural producers and the functional suitability of market credit institutions. The practical significance of the study lies in the fact that its scientific-theoretical results, practical proposals, conclusions and generalizations form the scientific basis for the development of directions of state regulation of the credit system in agricultural production.

Key words: *crediting, agrarian production, state regulation, efficiency, incentives.*

Постановка проблеми. Реформування аграрного сектору виявило проблеми, пов'язані з формуванням спеціалізованої системи фінансово-кредитної підтримки галузі, забезпеченням доступу аграрних товаровиробників до зовнішніх джерел фінансування основного та оборотного капіталу, взаємодією елементів цієї системи. Діючі форми та методи державного регулювання системи аграрного кредитування не привели до економічно необхідного зростання темпів виробництва.

У розвинених країнах світу кредитування аграрного виробництва є об'єктом пильної уваги й підтримки з боку держави, оскільки забезпечує стимулювання інвестиційної, інноваційної та ділової активності в галузі, яка є гарантом продовольчої та економічної безпеки країни. У кожній країні створювалися свої системи підтримки вищезазначених інститутів, головною характеристикою яких був високий рівень державної участі, особливо на початкових стадіях їх формування. Вищевикладене

дає змогу стверджувати, що аграрний сектор є досить специфічним, щоби в умовах ринкової економіки самостійно забезпечити механізми функціонування системи кредитування товаровиробників, сільського населення і, відповідно, інноваційного розвитку галузі. Загальною передумовою відновлення виробничого потенціалу сільського господарства, подолання його економічного й технологічного відставання, технічної модернізації та переходу на інноваційний шлях розвитку є залучення в галузь інвестицій, процес фінансування яких для більшості товаровиробників ускладнений через дефіцит власних коштів.

У зв'язку з цим у сільському господарстві значно підвищується роль зовнішніх, насамперед зворотних, джерел фінансування. Будучи частиною національної фінансової системи, система сільськогосподарського кредитування виступає найважливішою специфічною сферою, функціонування якої забезпечує акумуляцію тимчасово вільних грошових коштів і їх перерозподіл відповідно до потреб аграрних товаровиробників у формуванні грошових фондів на різних стадіях та етапах виробництва, розподілу, обміну та споживання продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методичні й практичні аспекти кредитування аграрного виробництва та суб'єктів господарювання галузі досліджувались і висвітлювались у роботах багатьох вітчизняних учених-економістів. Найбільш суттєвий внесок у розгляд цього питання, на нашу думку, зробили Ю. Алескєрова [1], О. Гудзь [2], М. Дем'яненко [3], Г. Калетнік [5], Ю. Лупенко [4], М. Малік [4], О. Непочатенко [6], Н. Правдюк [8], П. Саблук [7], О. Шпикуляк [4], С. Шумська [9]. Незважаючи на значну кількість досліджень з цієї проблеми, багато теоретичних та методичних питань, пов'язаних з підвищенням ефективності процесу кредитування аграрних товаровиробників та його державного регулювання, залишаються не до кінця вивченими, що обумовило необхідність проведення нашого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування необхідності та значення державного регулювання кредитної системи в аграрному виробництві. Відповідно до цього завданнями дослідження є:

- визначення сутності, значення та функцій державного регулювання кредитної системи в аграрному виробництві;
- розроблення моделі державного регулювання системи аграрного кредитування;
- обґрунтувати дії елементів ринкового й державного механізмів регулювання системи кредитування в аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система сільськогосподарського кредитування

розглядається як один з механізмів фінансової підтримки аграрних товаровиробників та сільського населення. Це обумовлено специфікою сучасних організаційно-економічних відносин базової галузі аграрного сектору, рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, що проявляються в ризиковому характері виробництва, високій капіталоємності та енергоємності, низькій привабливості для кредиторів та інвесторів, обмеженому доступі аграрних товаровиробників до зовнішніх джерел фінансування основного та оборотного капіталу. Зазначені особливості вимагають ефективної фінансово-кредитної підтримки галузі. Інституційні форми кредитної підтримки аграрних товаровиробників повинні забезпечувати поворотні джерела фінансування не тільки процесу виробництва сільськогосподарської продукції (продовольства й сировини для переробної промисловості), але й процесу відтворення суспільних благ (продовольча безпека, збереження соціального контролю над територіями, традиційної культури, умов для задоволення рекреаційних потреб суспільства), що впливає з багатофункціонального характеру галузі й розгалуженої системи функцій, які дають право на визнання її пріоритетним сектором економіки нашої країни.

Аграрний сектор є досить специфічним, щоби в умовах ринкової економіки самостійно забезпечити механізми функціонування особливих інститутів підтримки аграрних товаровиробників та сільського населення. У кожній країні створювалися свої системи підтримуючих інститутів, головними характеристиками яких були високий рівень державної участі, особливо на початкових стадіях їх формування.

Розвиток аграрної сфери економіки багато в чому обумовлено стійким фінансово-економічним становищем аграрних товаровиробників. Однак більшість суб'єктів аграрного підприємництва не має внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування не тільки розширеного, але й простого відтворення, що посилює необхідність і підвищує роль державного регулювання системи кредитування сільського господарства.

Державне регулювання системи аграрного кредитування – це складний процес, спрямований на створення умов для практичної реалізації її істотних функцій, таких як забезпечення стійкості системи, найбільш повне охоплення позичальників, стимулювання розвитку сільського господарства.

Якісний аспект функціонування кредитної системи в аграрному секторі пов'язаний з проявом ще однієї її функції, реалізація якої забезпечується в ході державного регулювання, а саме здатності стимулювати розвиток галузі. Механізм взаємозв'язку економічного зростання та інституційних форм базується на тому, що темпи зростання галузі визначаються перш за все

інтенсивністю накопичення фізичного й людського капіталу, а також зростанням продуктивності праці, що обумовлено розвитком технологій та підвищенням ефективності виробництва. Це вимагає від держави створення конкурентних умов функціонування аграрних товаровиробників. Інтенсивність протікання зазначених процесів залежить від механізмів формування та функціонування доступних зовнішніх джерел фінансування відтворювального процесу в сільському господарстві. Акцент робиться на формальних правилах, які дають змогу в сукупності створити необхідну структуру кредитної системи, що визначатиме потенційний набір можливих форм кредитної підтримки конкретних аграрних товаровиробників, відповідно, потенціал розвитку галузі загалом.

Державне регулювання кредитної системи в сільському господарстві здійснюється у формі розроблення спеціальних норм, правил, процедур, що сприяють полегшенню взаємодії аграрних товаровиробників та їх кредиторів задля реалізації своїх економічних інтересів (рис. 1).

Практичним проявом процесу регулювання системи аграрного кредитування є спрямованість дій суб'єктів державного управління на процес формування інституційних форм кредитної підтримки, призначенням яких є створення фінансово-економічного середовища й умов для реалізації економічних інтересів аграрних товаровиробників шляхом накладення на їх дії певних рамок поведінки. Запропонована модель повинна бути покладена в основу процесу формування конкретних форм і

методів державного впливу на різні елементи системи кредитування в сільському господарстві.

Державне регулювання аграрного кредитування відрізняється складною структурою й цілісною, внутрішньо узгодженою сукупністю нормативно визначених інструментів державного впливу, розроблених з урахуванням дії економічних законів і спрямованих на створення умов для фінансового забезпечення процесу сільськогосподарського виробництва та процесу відтворення суспільних благ (табл. 1).

Державне регулювання забезпечує лише ті функції, які не в змозі забезпечити дія ринкового механізму саморегулювання. При цьому форми й методи регулювання повинні відповідати реальному стану сільського господарства, а масштаби впливу мають варіюватися залежно від рівня розвитку аграрних товаровиробників і функціональної придатності ринкових інститутів кредитування.

Висновки з проведеного дослідження. Під державним регулюванням кредитної системи в аграрному виробництві ми розуміємо організаційно-економічний і правовий вплив держави на порядок формування та функціонування інституційних форм кредитної підтримки аграрних товаровиробників, що забезпечує зворотні джерела фінансування процесів виробництва сільськогосподарської продукції та відтворення суспільних благ. Сталий розвиток кредитної системи тісно пов'язаний з участю держави у створенні необхідних виробничих (прибутковість аграрного виробництва, забезпеченість засобами виробництва,

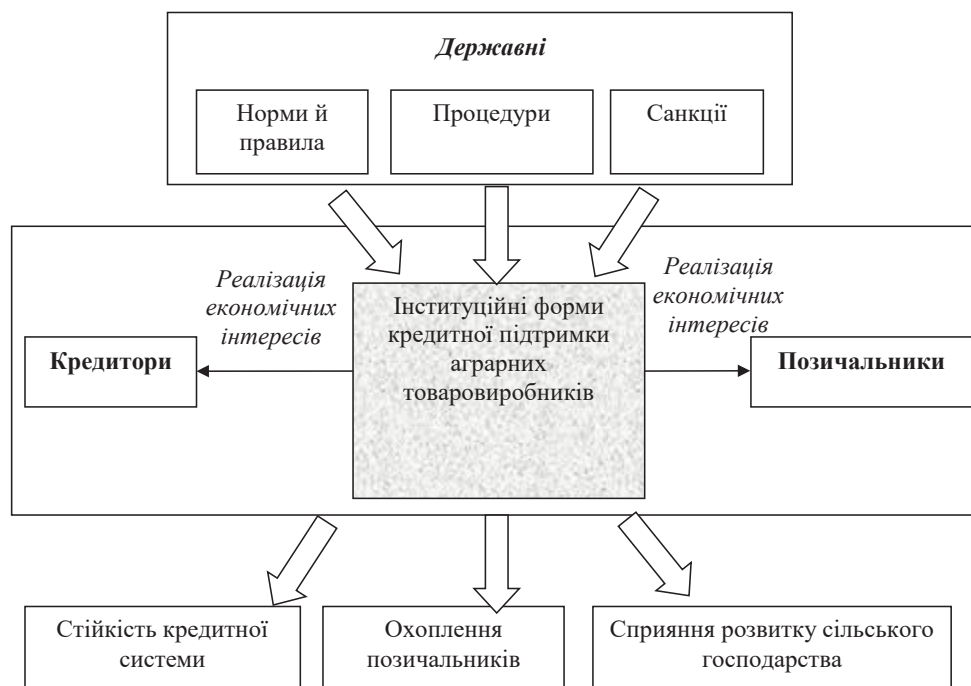

Рис. 1. Модель державного регулювання системи аграрного кредитування

Джерело: розроблено авторами

Елементи ринкового й державного механізмів регулювання системи кредитування в аграрному секторі

Елемент	Ринковий механізм саморегулювання	Механізм державного регулювання
Мета	Отримання прибутку	Підтримка фінансово-кредитних відносин, що забезпечують матеріальні та соціальні умови життєдіяльності сільського населення.
Кредитори	Комерційні банки	Спеціалізовані фінансово-кредитні інститути, створені за підтримки держави (спеціалізовані банки, кредитні кооперативи, мікрофінансові організації, комерційні банки).
Об'єкт регулювання	Форми руху позичкового капіталу в сільському господарстві	Інституційні форми кредитної підтримки аграрних товаровиробників.
Рівень покриття (охоплення) позичальників	Сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, господарства населення, несільськогосподарські позичальники	Всі категорії аграрних товаровиробників, суб'єкти несільськогосподарського підприємництва, здійснюваного на селі.
Ресурси	Залучені депозити й кошти фінансового ринку, вклади населення	Залучені кошти, кошти фінансового ринку, бюджетні кошти.
Принципи	Забезпечують прибуткове розміщення коштів, мінімізацію ризику, зростання прибутку	Забезпечують розширення меж кредитування, повний доступ аграрних позичальників до кредитних ресурсів.
Забезпечення повернення кредиту	Жорсткі вимоги до фінансово-економічного стану позичальника, забезпечення кредиту	Процедури фінансового оздоровлення та реструктуризації заборгованості, гарантійні й страхові схеми.
Процентна ставка	Забезпечує показники прибутковості кредитних операцій	Субсидується й забезпечує доступність кредиту без зниження показників прибутковості кредитних операцій.
Кредитний ризик	Мінімізується за рахунок способів забезпечення зобов'язань	Знижується за рахунок функціонування ефективної інфраструктури кредитної системи, підтримуваної державою.

Джерело: побудовано авторами

наявність системи збуту, транспортування й зберігання сільськогосподарської продукції, наявність платоспроможного попиту на ринку) і фінансових (доступ до кредитних ресурсів, наявність інформації для оцінювання ризиків, свобода прийняття рішень з питань кредитування, висока якість і достатня кількість позичкового капіталу, ефективні методики оцінювання кредитоспроможності позичальника, механізм забезпечення виконання зобов'язань) умов для функціонування ефективних форм кредитної підтримки аграрних товаровиробників. Державне регулювання кредитної системи в сільському господарстві дає змогу впливати на динаміку її розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алескерова Ю. Державне регулювання фінансових процесів в агропромисловому комплексі. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 11. С. 209–214.
2. Гудзь О. Проблеми удосконалення державної фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів. *Облік і фінанси АПК*. 2005. № 6. С. 18–26.
3. Дем'яненко М.Я Кредитний фактор сталого розвитку аграрного сектору України. *Економіка АПК*. 2014. № 11. С. 5–14.

4. Лупенко Ю., Малік М., Шпикуляк О. та ін. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 516 с.
5. Калетнік Г., Ціхановська В. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник для студентів ВНЗ. Київ : Хай-Тек Пресс, 2010. 317 с.
6. Непочатенко О. Державна підтримка підприємств АПК через удосконалення системи кредитування. *Економіка АПК*. 2008. № 8. С. 95–100.
7. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери : наукова доповідь / за заг. ред. П. Саблука. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 342 с.
8. Правдюк Н. Аграрні розписки як альтернативна форма кредитування сільськогосподарських підприємств: обліковий аспект. *Облік і фінанси*. 2016. № 4. С. 69–79.
9. Шумська С. Фінансові інструменти розвитку: світова практика та уроки для України. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 10. С. 242–249.

REFERENCES:

1. Aleskerova, Ju. (2016), Derzhavne reguluvannya finansovyh procesiv v agropromyslovomu kompleksi [State regulation of financial processes in the agro-industrial complex]. *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, 11, 209–214 [in Ukrainian].
2. Gudzy, O. (2005), Problemi udoskonalennya derzhavnoyi finansovoyi pidtrimki pidpriyemstv agropromis-

lovogo kompleksu cherez mehanizm zdeshevlennya kreditiv [Problems of improvement of state financial support of enterprises of agroindustrial complex through the mechanism of cheapening of loans] *Oblik i finansi APK*, 6, 18–22 [in Ukrainian].

3. Dem'yanenko, M. (2014). Kredytnyj faktor stalogo rozvytku agrarnogo sektoru Ukraïny [Credit factor of sustainable development of the agrarian sector of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 11, 5–14 [in Ukrainian].

4. Lupenko, Yu., Malik, M., Shpykuliak, O. and other (2014), *Innovatsijne zabezpechennia rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektyvy* [Innovative software of development of agriculture Ukraine: Problems and Prospects], Institute of Agrarian Economy, Kyiv, Ukraine. 516 s. [in Ukrainian].

5. Kaletnik, H., Tsikhanovska, V. (2010), *Finansovy menedzhment: navch. posib. dlia stud. VNZ* [Financial management]. Kyiv : Khai-Tek Press. 317 s. [in Ukrainian].

6. Nepochatenko, O. (2008), *Derzhavna pidtrymka pidprijemstv APK cherez udoskonalennja systemy kredytuvannja* [State support of agroindustrial complexes through improvement of lending system]. *Ekonomika APK*, 8, 95–100 [in Ukrainian].

7. Sabluk, P. (2011), *Orhanizatsiyno-ekonomichna modernizatsiya ahrarnoyi sfery* [Organizational and economic modernization of the agricultural sector]. Kyiv: NNTs IAE, 342 s. [in Ukrainian].

8. Pravdiuk, N. (2016), *Ahrarni rozpysky yak alternatyvna forma kredytuvannia silskohopodarskykh pidprijemstv: oblikovyi aspekt* [Agrarian receipts as an alternative form of crediting agricultural enterprises: accounting aspect]. *Oblik i finansy*, 4, 69–79 [in Ukrainian].

9. Shumska, S. (2016), *Finansovi instrumenty rozvytku: svitova praktyka ta uroky dlia Ukrainy* [Financial development tools: world practice and lessons for Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 10, 242–249 [in Ukrainian].